

Milli Değerlerin Kazanımında Sosyal ve Kültürel Faaliyetlerin Etkisi Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması

The Impact of Social and Cultural Activities on Gaining National Values Measure:
Validity and Reliability Study

Ahmet KOÇ*
Yusuf BUDAK**

Öz

Eğitimin gayelerinden biri toplumun geneli tarafından kabul görmüş değerleri gelecek kuşaklara aktarmak ve onların bu değerlerini içselleştirmelerini sağlamaktır. Okullardaki değerler eğitimi, ayrı bir ders olarak değil tüm dersler içindeki bir müfredat çerçevesinde yapılır. Bu bağlamda okullarda öğrencilere aktarılmak istenen değerlerin sadece derslerde değil dersler dışındaki sosyal ve kültürel faaliyetlerde verilmesi hedeflenmektedir. Değerler eğitimi kapsamında gezi, yarışma, izcilik, kitap okuma, seminer, konferans, kamp vb. pek çok faaliyet yürütülmektedir. Sosyal ve kültürel faaliyetlerin, hedef değerlerin kazanımında ne ölçüde etkili olduğunu belirlemek ise önem arz etmektedir. Bu araştırmanın amacı, ilkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin değerler eğitimi kapsamında yaptıkları sosyal ve kültürel faaliyetlerin milli değerler kazanımlarına etkisini belirlemek için bir ölçek geliştirmektir. 2020 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen araştırmaya toplam 769 öğrenci katılmıştır. Ölçeğin KMO değeri 0,944; Barlett testindeki kay kare değeri anlamlıdır. Açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonucu ölçeğin 20 madde ve üç faktörden oluştuğu, toplam varyansın %63,3'nü açıkladığı belirlenmiştir. Birlik-beraberlik ve dayanışma, vatanseverlik bilinci, ailenin önemi isimleri verilen faktörlerin yük değerlerinin 0,57-0,82 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Farklı bir örneklem grubuyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi (DFA) aşamasında, $X^2=1,61$ ve $RMSEA=0,051$ olduğu görülmüştür. Diğer uyum indeksleri $NFI=0,97$, $NNFI=0,99$, $CFI=0,99$, $RFI=0,96$, $RMR=0,055$, $SRMR=0,043$, $GFI=0,90$ ve $IFI=0,99$ olarak tespit edilmiştir. Bu değerler, ölçeğin yapı uyumunun iyi düzeyde olduğunu göstermektedir. Cronbach's Alpha katsayısı ölçeğin tamamı için 0,94, faktörler için

* Sorumlu Yazar, Dr. Öğretim Görevlisi, Hitit Üniversitesi, Çorum, Türkiye. E – posta: ahmetkoc@hitit.edu.tr, Orcid ID: 0000-0001-6165-4401

** Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Necip Fazıl Kısakürek İmam Hatip Ortaokulu, Arnavutköy, İstanbul, Türkiye. E-posta: yusufbudak75@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-9734-8112

sırasıyla 0,90, 0,91 ve 0,85 olarak ortaya çıkmıştır. Ölçeğin yüksek düzeyde güvenirlğe ve maddelerin iç tutarlılığa sahip olduğu belirlenmiştir. Buna göre ölçeğin, sosyal ve kültürel faaliyetlerin, milli değerlerin kazanılmasına yaptığı etkiyi ölçmek amacıyla uygulanabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Değer, değerler eğitimi, milli değerler, sosyal etkinlik, kültürel faaliyet.

Abstract

One of the aims of education in general is to transfer socially accepted values to the next generations and allow them to internalize these values. Values education in schools is conducted within a curriculum within all subjects, not as a separate subject. In this context, schools intend to transfer values to students not only in class but also in extracurricular social and cultural activities. Many activities such as field trips, competitions, scouting, reading books, seminars, conferences, and camps are carried out within the scope of values education. Determining the extent to which social and cultural activities affect the progress of achieving the targeted values is highly important. This study aims to establish a scale for assessing the impact level social and cultural activities performed by primary, secondary, and high school students have on national values within the framework of values education. The research was conducted in Istanbul in 2020 with the participation of 769 students. The scale's KMO value has been determined as 0.944, and the chi-square value has been found significant as a result of the Bartlett test. The results of the exploratory factor analysis (AFA) show the scale to consist of 20 items and to have 3 factors explaining 63.3% of the total variance. The factor loading values have been concluded to vary between 0.57 and 0.82. The confirmatory factor analysis (CFA) has revealed $\chi^2 = 1.61$ and $RMSEA = .051$ and the other fit indices to be $NFI = .97$, $NNFI = .99$, $CFI = .99$, $RFI = .96$, $RMR = .055$, $SRMR = .043$, $GFI = .90$, and $IFI = .99$. These values show the scale's structure to have good fit. Cronbach's alpha is .94 for the entire scale, and .90, .91, and .85 for the three respective factors. The scale has been determined to have high reliability and the items included in the scale to have high internal consistency.

Keywords: Value, values education, national values, social activity, cultural activity.

Summary

Introduction

The spiritual, moral, social, and cultural development of values in education is seen to encompass a wide range of terms such as character education, virtues education, and attitudinal and behavioral development and in practice to often focus on citizenship and morality education. One of the aims of education is to transfer socially accepted values to the next generations and allow them to internalize these values (Arpacı, 2014, p. 110). Values education in schools is carried out within the framework of the curricula of all subjects, not as a separate one. All the courses in the curriculum address values holistically in order to achieve this goal. Because of the characteristics values education has, schools aim to give the values desiring to be transferred to students not just in class but also in extracurricular social and cultural activities (Yıldırım, 2019, p. 58). These social and cultural activities cover a wide range of activities such as field trips, competitions, sports and ethnographic sports events, conferences, seminars, scouting activities, book reading events, and fund raisers. Drawing precise lines around values education over such a wide range of items and identifying the gains is difficult.

Developing tools for measuring the impact of extracurricular social and cultural activities on the acquisition of target values is important at this stage.

The aim of this study is to develop a scale that determines the impacts social and cultural activities have on primary, secondary, and high school students' acquisition of national values. Within the scope of values education many activities are carried out such as field trips, competitions, scouting, reading books, seminars, conferences, camps, tournaments, and picnics. Measuring the extent to which all these activities affect students' acquisition of national values is intended with the development of this scale. The values measured in the sub-dimensions of the study are patriotism, importance of family, unity, solidarity, and cooperation. These values that make up the scale's three sub-dimensions are seen to coincide with the 10 main values the Ministry of National Education (MoNE) implemented in 2017 within the scope of renewal and change curriculum studies (MoNE, 2017, p.8). In addition, these sub-dimensions are seen to have been prepared by referencing the basic characteristics Turkey has assimilated and adopted in its historical process (Topçu, 2012, p. 208).

Methodology

Ethical permission for the research was obtained from the Near East University Scientific Research Ethics Committee (dated 06.04.2020 and numbered NEU/EB/2020/448). Exploratory factor analysis (EFA) was carried out in May 2020 as the first phase of the main application of the research, with the second phase of confirmatory factory analysis occurring in June using the online method. The research was carried out over 17 schools in Istanbul.

Before starting the scale study, a literature scan was conducted examining past research on values and developed scales. In the second stage after the literature review, the researchers created a question pool consisting of 68 questions; the number of items was reduced to 50 by taking the opinions of two academicians who are experts in scale development and of two teachers working in different schools and branches. The pilot and main application of the scale was carried out in accordance with the quantitative research method. At this stage, the draft items of the scale were piloted with a pretest group of 114 people. As a result of the performed analyses, all items were found to be understandable and in compliance with the other items; thus the decision was made to switch to the main application. The first main application of the study was carried out with 534 participants. The 50-item form was directed at students from different school types who participate in various social and cultural activities. The varimax vertical rotation method has been used in the exploratory factor analysis made with the data obtained from the application. Items were recommended for exclusion from the analysis if the difference of correlation levels of binary items in separate factors is less than .10 (Büyüköztürk, 2020, p. 135). The items found to be negative or that overlapped with other items by having a correlation level of less than .10 were excluded from the analysis. As a result of the analysis of the first application, a structure with 20 items and 3 factors was obtained.

The second main application of the study was carried out using confirmatory factor analysis. In this last phase of the study, the 20-item form was applied to a sample group of 235 people who had not been in the study group in the first application. As explained in detail in the findings section,

the results from the confirmatory factor analysis have determined the scale's 20-item and 3-factor structure to have good fit.

Findings and Conclusion

The scale has the following psychometric properties:

In order to subject the scale to validity analysis, the scale's KMO value is seen as .944; as a result of the Bartlett test, the chi square value is seen to be significant ($\chi^2 = 2,999.410$; $p = .000$). These values reveal the sample size to be sufficient for factor analysis and the scale to be excellent for factor analysis. Next, the exploratory factor analysis (EFA) was performed, which determined the scale to have a three-factor structure and to consist of 20 items; these factors have been determined to explain 66.3% of the total variance. As a result of the analysis made using the varimax vertical rotation method, the factor loading values have been determined to vary between .57 and .82. For this reason, the scale can be said to contain items with a high level of reliability and that its construct validity has been provided. The scale's first factor contains nine items and is called Unity-Togetherness and Solidarity, the second factor has six items and is called Patriotic Consciousness, and the third factor has five items and is called Importance of Family. The confirmatory factor analysis (CFA) applied for determining whether the factor structure compatibility has found the values of $\chi^2 = 1.61$ and $RMSEA = .051$. As such, the χ^2 and $RMSEA$ values are identified as being perfectly compatible. Other fit indices have been found as $NFI = .97$, $NNFI = .99$, $CFI = .99$, $RFI = .97$, $RMR = .055$, $SRMR = .043$, $GFI = .90$, and $IFI = .99$. These values indicate the structure that formed in the exploratory factor analysis to show a good level of compliance. The exploratory and confirmatory factor analysis results reveal the scale to be a valid measurement tool. The correlation analysis shows high level, positive, and significant relationships to exist among all factors in the scale. Factors with values between .60 and .75 indicate factors that have a positive high-level and significant relationship with each other.

The reliability analysis was then applied for the 20-item scale, which found it to have good fit as a result of the EFA and CFA analyses. Cronbach's alpha, which indicates whether the structure of the scale is homogeneous (i.e., its internal consistency), was found to be .94 for the whole scale and to be .90, .91, and .85 for the three respective factors of Unity-Togetherness and Solidarity, Patriotic Consciousness, and Importance of Family. According to this result, a high level of internal consistency can be stated to exist among the items making up the scale and the scale to contain items with strong inter correlations. These values reveal the scale to be a reliable measurement tool.

As a result of all these analyses; the "Impact of Social and Cultural Activities on Acquiring National Values Measure" is seen to be a valid and reliable measurement tool consisting of 20 items that can be applied to measure the impact social and cultural activities have on students' acquisition of national values.

Giriş

Değerler eğitimi, genel anlamıyla "örtük veya açık program aracılığıyla, yetişen yeni nesle temel insanî değerleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme

konusunda yardımcı olma çabasının ortak adıdır” (Ekşi, 2003, s.79). Öğrencilere okullarda bilgi ve beceri öğretiminin yanında değerler eğitiminin de verilmesinin, hem onların kişiliğinin gelişmesi hem de toplumun huzur, refah ve devamı açısından önemi büyüktür. Bu sebeple Milli Eğitim Temel Kanunu’nda Türk Milli Eğitiminin genel amacı, “...*Türk Milletinin bütün fertlerini, Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren yurttaşlar olarak yetiştirmek*” şeklinde ifade edilmiştir (Resmi Gazete, 1973). Bu bakımdan değerler eğitimi okul ortamının vazgeçilmez bir parçasıdır. Çünkü toplumlar değerlerinin önemli bir kısmını eğitim sistemiyle yeni nesillere aktarır (Arpacı, 2014, s.110). Ayrıca değerler eğitimi, bireylerin yaşadıkları topluma ilişkin aidiyet duygularının oluşmasında ve geliştirilmesinde son derece önemlidir. Küreselleşen dünyada milli birlik ve beraberliğin sağlanmasında milli değerler giderek daha fazla önem kazanırken, evrensel barışın sağlanmasında değerlerin aktarılması önemli kabul edilmektedir (Bayburt ve Duman, 2020, s.1706).

Bu çalışma ilkökul, ortaokul ve lise düzeyinde eğitim gören öğrencilerin değerler eğitimi kapsamında katıldıkları sosyal ve kültürel faaliyetlerin (gezi, yarışma, izcilik, kitap okuma, seminer, konferans, kamp, turnuva, piknik vb.) milli değerler kazanımlarına etkisini belirleyecek bir ölçek geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Bireyler dinlediklerini kısa sürede unutabilirler ama yaşadıklarını zihinlerinde daha uzun süre muhafaza edebilir ve daha rahat davranışa dönüştürebilirler. Bu bakımdan aktif öğrenme teknikleriyle, yaparak ve yaşayarak öğrenmenin merkezde yer aldığı sosyal ve kültürel faaliyetlerle değerler eğitiminin yapılması önemlidir. En az bunun kadar önemli olan bir diğer husus ise, öğrencilerin davranışlarına aktarılması hedeflenen değerler eğitiminde hangi ölçüde başarılı olunduğunun ölçülmesi ve değerlendirilmesidir. Bu amaçla geliştirilen bu ölçek, milli değerlerin kazandırılması hedeflenerek planlı biçimde yürütülen sosyal ve kültürel faaliyetlerin, öğrencilerin bu değerleri ne düzeyde kazandığının ölçülmesi ve değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Değer Kavramı ve Milli Değerler

Değer, “*bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü olarak tanımlanmaktadır*” (TDK, 2020). Hayatımızda bizleri yönlendiren pek çok değer türü vardır. Güzel-çirkin, iyi-kötü, sevap-günah, doğru-yanlış, haz-acı, faydalı-zararlı gibi değerler hayatımızın içinde yer almaktadır (Aydın ve Akyol-Gürler, 2018, s.8). Değerlerin sınıflandırılması konusunda farklı görüşler mevcut olup, Spranger değerleri “*bilimsel, ekonomik, estetik, sosyal, politik ve dini*” olarak sınıflandırırken (Yazıcı, 2006, s.502), Schwartz değerleri “*güç, başarı, hazcılık, uyarılım, öz yönetim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyuma ve güvenlik*” olarak sınıflandırmaktadır (Akt.: Özmete, 2007, s.859). Rokeach değerleri, “*amaç değerler ve araç değerler*” olarak tasnif etmiş ve bu değerlerin öneminin kişiden kişiye değiştiğini öne sürmüştür (Akt.: Yiğittir, 2010, s.209). Morris ise değerleri “*insanın isteklerini yansıtan aktif değerler, toplumda herkes tarafından kabul gören kavranmış değerler, konu ve olaya yüklenen anlamla nitelendirilen amaç değerler*” şeklinde üçe ayırmıştır (Akt.: Polat ve Celep, 2008, s.307). Bu sınıflandırmalar ışığında

bireysel manada değer, bireyin hayat gayesini ortaya koyan ve tüm yaşamında ona kılavuzluk yapan inançlar ve tutumlardır (Güngör, 2000, s.84). Toplumsal anlamda ise değer, toplumun faydalı ve doğru olduğunu kabul ettiği yerleşmiş davranış kurallarıdır (Aktaş ve Bozdoğan, 2016, s.40). İnsanların beraberce yaşaması, birbirleriyle iletişim kurmaları ve etkileşimde bulunmaları ortak değerlerin oluşmasını sağlamıştır. Milletlerin kendi yapısı içerisinde tarihleri boyunca eksilterek, çoğaltarak, özümseyerek, benimseyerek oluşturdukları değerleri vardır. Milli değerler olarak ifade edilen bu değerler, bir milleti millet yapan, ayakta tutan ve birliğini sağlayan değerler olarak kabul edilmektedir (Yeniyo, 2016, s.7). Milletimizin ahlaki karakterinin özellikleri ise, “*mertlik, kuvvetlinin önünde boyun eğme, haksızlığa isyan, büyüklere saygı, misafirperverlik, verdiği sözü tutmak, kendine yapılan kötülüğü bağışlamak*” olarak özetlenebilir (Topçu, 2012, s.208).

Dünyanın sosyo-ekonomik yapısında meydana gelen hızlı değişimler ve dönüşümler, evrensel barışın ve insani yaşam standartlarının sürdürülebilir olması için evrensel değerlerin daha fazla gündemde yer almasına neden olmuştur (Bayburt ve Duman, 2020, s.1706). Ancak küreselleşen dünyada sadece evrensel değerlerin ön planda tutulması, toplumda yozlaşmaya sebep olabilir. O halde milli değerleri koruyarak evrensele ulaşmak, toplumları kültürel ve ekonomik anlamda sömüren “*kültür emperyalizmine*” maruz kalmamak açısından önem arz etmektedir (Yılmaz, 2018, s.15). Bir milleti ayakta tutan ve devamlılığını sağlayan birçok unsur vardır. Bir millet diline sahip çıktığında, kültürünü koruduğunda, bayrağını özgürlük amacıyla taşıdığı ve geçmişten gelen değerlerine sahip çıktığında aslında kimliğine sahip çıkmış olur (Gündüz ve Gündüz, 2017, s.648).

Değerler Eğitimi

Okul, yalnızca ders konularının okutulduğu mekân olarak planlanmamış; öğrencilerin hem şahsına hem de diğer insanlara karşı saygılı ve faydalı bir insan olması şeklinde pek çok değer kazandırıldığı mekân olarak tasarlanmıştır (Kurtulmuş, Tösten ve Gündaş, 2014, s.283). Bu bağlamda okulların önemli bir görevi de kültür ve değer aktarımında programlarında açık veya örtük olarak yerini bulan değerleri kazandırmak, öğrencileri bu değerler çerçevesinde yaşama hazır hale getirmek, onların karakter ve kimlik oluşumunu olumlu yönde etkilemektir (Cihan, 2014, s.435). Bu manada maddi karşılığı bulunmayan ve sadece insanların manevi taraflarından beslenerek meydana gelen bu değerlerin toplumdaki kaybolmaması için değerler eğitimi oldukça önemlidir (Yalnız ve Yılmaz, 2018, s.652). Çünkü zamanın ortaya çıkardığı menfi durumların zararını en aza indirebilme yolunda, okullar öğrencilerine doğru tercihlerde bulunabilmeleri için kılavuzluk yapmalı ve beraberinde bu tercihleri yerine getirebilme stratejilerini de öğretmelidir (Ekşi, 2003, s.81).

Milli eğitim sistemi içinde değerler eğitimine özel önem verilmekte, değerlerin öğrencilere nasıl aktarılacağı hakkında çalışmalar yapılmaktadır. Bu bağlamda, “*adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik*” değerlerini kapsayan eğitim programları uygulanmaktadır. Bu aşamada değerlerin öğrencilere kazandırılması için tercih edilecek yaklaşımlar önem kazanmaktadır. Genel anlamda bu yaklaşımlar; “*telkin etme, ahlaki gelişim, analiz, açıklama ve eylem öğrenme*” şeklinde ifade edilmektedir (Superka, 1976, s.8). Bunlar arasında en sık kullanılan yöntem değer telkini yöntemidir. Bu yaklaşım, değerlerin öğrenciye doğrudan doğruya aktarılması, öğrencinin bunu içselleştirmesi ve zihninde yapılandırmasının istenmesi şeklinde olup,

daha çok bilişsel süreçlere hitap etmektedir (Katılmış, 2010, s.34). Bir diğer yaklaşım ise öğrencilere değerleri doğrudan doğruya vermekten ziyade, değer kazandırma hedefli çeşitli etkinliklerle dolaylı bir değerler eğitimi yapmaktır (Aydın ve Akyol-Gürler, 2018, s.47). Kültürümüzde yaparak yaşayarak öğrenme/öğretme diye de ifade edilen eylem/davranış yaklaşımı, öğrencilerin kendi kendilerini kişisel/sosyal olarak karşılıklı etkileşim içinde görmelerine fırsat tanıyacak ortamlar, projeler, sınıf içi ve sınıf dışı faaliyetler aracılığıyla değerlerin aktarılmasıdır (Aydın ve Akyol-Gürler, 2018, s.90).

Sosyal ve Kültürel Faaliyetler ile Değerler Eğitimi İlişkisi

Değerlerin sosyal bir karaktere sahip olduğu söylenebilir. Çünkü değerler kalıtsal olarak değil, çevreyle etkileşim sürecinde işlevsellik kazanan ve çevrenin onayıyla devamlılık gösteren bir yapıdadır. Değerler bu özelliğinden dolayı daha çok gözleme ve yaşantıya bağlı olarak kazanılabilir. Örneğin bir görgü kuralını okumak ya da dinlemek o değeri “bilme” ile ilgiliyken; yaşantı yoluyla – yapıldığında ya da yapılmadığında alınan tepkiler – o değerın benimsenmesine ve davranışa dönüşmesine güçlü bir etki eder (Aydın ve Akyol-Gürler, 2018, s.22). Bu sebeple değerler eğitimi sadece okul sınırları içinde vermeye çalışmak verimsiz bir sürecin yaşanmasına sebep olabilir. Üstelik öğrencilerin, değer aktarım sürecinde pasif alıcılar olmaması gerektiği eğitimcilerin hemfikir olduğu bir gerçektir (Thornberg, 2006, s.102). Bu bağlamda öğrencilerin pasif “değer alıcılar” değil, aktif “değer üreticiler” konumuna gelebilmesi ancak ders içi ve ders dışı yapılacak çeşitli faaliyetler aracılığıyla mümkündür (Yıldırım, 2019, s.58). Değer kazandırma sürecinde ders dışı faaliyetlerin ve okul dışı ortamların eğitim sürecine dâhil edilmesinin, hem süreci zenginleştirdiği hem de daha verimli çalışmaların yapılmasına katkı sunduğu çeşitli araştırmalarda ortaya konulmuştur. Değerler eğitiminin öğrenciyi merkeze alan aktif öğretim yöntemleriyle gerçekleştirilmesi ve öğrencilerin keşfederek öğrenmelerinin sağlanması dersin verimliliğinin artırılmasında etkili olduğu belirtilmektedir (Bayburt ve Duman, 2020, s.1716). Sosyal faaliyetler aracılığıyla yapılan ve etkinlik temelli işlenen değerler eğitimi programlarının çocukların sosyal becerilerini anlamlı düzeyde etkilediği ifade edilmektedir (Gözler, Haskuş, Ayhan, Karlı ve Akın, 2020, s.233).

Literatürde değerler eğitimi kapsamında uygulanan etkinlikler bağlamında; demokratik tutum ve davranışların (Izgar ve Beyhan, 2015, s.454), vatandaşlık değerlerinin (Yıldırım, 2019, s.316), merhamet değerinin (Aktaş ve Bozdoğan, 2016, s.49), saygı ve sevgi değerlerinin (Taş, 2016, s.164), dostluk, yardımseverlik, kibarlık değerlerinin (Sapsağlam ve Ömeroğlu, 2015, s.257) ve demokrasi bilinci, özgüven, dayanışma ve azim değerlerinin (Herdem, 2016, s.89) kazandırılması için gerçekleştirilen faaliyetlerin etkili olduğu ve hedeflenen sonuçların gerçekleştiği ortaya konulmaktadır. Milli değerlerin kazanımı ile ilgili yapılan bir araştırmada da “*aile birliğine önem verme, bayrağa, İstiklal Marşına saygılı olma, bağımsızlık, misafirperverlik, özgürlük, vatanseverlik ve yardımseverlik*” gibi milli değerlerin öğrencilerde ortaya çıkmasında ders içinde ve ders dışında yapılan etkinliklerin etkisinin olabileceği ifade edilmektedir (Yiğittir ve Öcal, 2011, s.121).

Sosyal ve kültürel faaliyetlerin içine yerleştirilmiş planlı ve programlı bir değerler eğitimi, öğrencilerin yaparak yaşayarak eğlenerek öğrenmelerini sağlamaktadır. Nihai aşamasında değerlerin kazanımı olan bu sürecin bir diğer faydası da farklı öğrenme stillerinin işe koşulması sayesinde her bir öğrencinin farklı bir yönüne hitap edilmiş olmasıdır. Bu faaliyetler sayesinde, öğrencilerin sözel,

sayısal, görsel, bedensel, müziksel, sosyal, içsel ve doğacı zekâ türlerine de hitap edilerek öğrenme kolaylaştırılmakta ve daha kalıcı hale getirilmektedir.

Araştırmanın Önemi ve Amacı

Bir eğitim-öğretim programı amaç, içerik, öğretme-öğrenme süreçleri ve değerlendirme olmak üzere dört temel boyuttan oluşmaktadır (Demirel, 2017, s.36). “Niçin öğreteceğiz?” sorusu amacı, “nasıl öğreteceğiz?” sorusu yöntemleri, “ne ile öğreteceğiz?” sorusu eğitim araç-gereçlerini ve “ne kadar öğrettik?” sorusu ölçme ve değerlendirme boyutunu oluşturur. Milli Eğitim Bakanlığı’nın “2023 Eğitim Vizyonu” belgesinde öğrenenlerin çok yönlü gelişimleri ile ilgili okul dışı öğrenme ortamlarına vurgu yapması ve öğrencilerin bu süreçlere katılımlarının ölçme değerlendirme kapsamına dâhil edilmesine yönelik önerileri (MEB, 2020), bu çalışmada sosyal ve kültürel faaliyetlerin milli değerlere etkisinin araştırma konusu yapılmasında, önemli itici güç olmuştur.

Değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların pek çoğu deneysel metotlarla, nitel gözlem ve yöntemlerle yapılmış olup, ön-test ve son-test uygulamalarıyla gerçekleştirilmiştir. Değerler eğitimi etkinlik ve uygulamalarına yönelik geliştirilmiş ölçekler incelendiğinde, hoşgörü ölçeği, saygı ölçeği, misafirperverlik ölçeği, sevgi ölçeği ve dürüstlük ölçeği (Sarmusak, 2011, s.79) gibi genelde bir değer üzerinden ölçekler geliştirildiği tespit edilmiştir. Araştırmalarda ise sosyal bilgiler dersi gibi (Sağlam ve Genç, 2015, s.1708) tek bir ders üzerinden çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda genel olarak değerler eğitimi kapsamında yapılan okul içi ve okul dışı etkinliklerin bütününe kapsayacak ve bu etkinliklerde elde edilen kazanımlar hakkında bir ölçüm aracı olarak kullanılabilecek bir ölçeğin geliştirilmediği tespit edilmiştir. Eğitim yöneticilerinin bakış açısı ile değerler eğitiminin incelendiği bir çalışmada, okullarda değer eğitimi ile ilgili bazı etkinliklerin uygulanmakta olduğu ve derslerin bu hedefle değerlendirildiği, fakat uygulanan bu etkinliklerin nasıl bir ölçme ve değerlendirmeye bağlı olarak incelendiği sorusuna ise açık bir cevap alınamadığı belirtilmektedir (Ekşi ve Okudan, 2011, s.188). Geliştirilen bu ölçek, hem literatürdeki bu boşluğu doldurmaya yönelik olması bakımından hem de birbirinden farklı derslerde pek çok etkinlik ve uygulamalarla verilen değerler eğitiminin kazanımlarını ölçmeye yönelik olması bakımından önem arz etmektedir.

Bu araştırmanın amacı, ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin değerler eğitimi kapsamında yaptıkları sosyal ve kültürel faaliyetlerin milli değerler kazanımlarına etkisini belirlemek için bir ölçek geliştirmektir. Değerler eğitimi kapsamında gezi, yarışma, izcilik, kitap okuma, seminer, konferans, kamp, turnuva, piknik vb. pek çok faaliyet yürütülmektedir. Geliştirilen bu ölçek ile tüm bu faaliyetlerin öğrencilerin milli değer kazanımına ne düzeyde etki ettiğini ölçmek amaçlanmıştır. Araştırmanın alt boyutlarında ölçülen değerler ise “*vatansızlık, ailenin önemi, birlik, beraberlik ve dayanışma*” şeklindedir. Ölçeğin üç alt boyutunu oluşturan bu değerlerin, Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2017 yılında müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmaları kapsamında uygulamaya koyduğu “on kök değer” ile örtüştüğü (MEB, 2017, s.8), ayrıca milletimizin tarihsel süreç içinde özümseyerek ve benimseyerek oluşturduğu temel karakteristik özelliklerin (Topçu, 2012, s.208) referans alınarak hazırlandığı görülmektedir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Ölçek çalışmasına başlamadan önce literatür çalışması yapılmış, değerler ile ilgili geçmiş araştırmalar ve geliştirilen ölçekler incelenmiştir. Kavramsal çerçeve bölümünde bir kısmına yer verilen literatür taramasının ardından mevcut ölçeklerin, değerler eğitimi kapsamında okullarda yapılan sosyal ve kültürel faaliyetlerin değer kazanımına etkisini belirlemeye yönelik olmadığı düşüncesinden hareketle yeni bir ölçek geliştirilmesine karar verilmiştir.

Literatür taramasının ardından ikinci aşamada, araştırmacılar tarafından 68 sorudan oluşan bir soru havuzu oluşturulmuş ve ölçek geliştirme konusunda uzman iki akademisyen ile farklı okullarda ve branşlarda görev yapan iki öğretmen görüşü alınarak maddelerin sayısı 50'ye düşürülmüş ve ölçeğin pilot uygulamasına geçilmiştir.

Ölçeğin pilot ve ana uygulaması, nicel araştırma yöntemine göre gerçekleştirilmiştir. Araştırma konusu olan ilkökul, ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik karşılaştırma türü ilişkisel tarama yolu ile durum tespiti yapılmıştır. Tarama modeli geçmişteki veya hâlihazırda bulunduğu şekliyle tanımlayan araştırma modelleridir. (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Erkan-Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2019, s.14).

Üçüncü aşamada ölçeğin taslak maddelerininin 114 kişiden oluşan bir ön test grubuyla pilot uygulaması yapılmıştır. Yapılan analizler neticesinde anlaşılmayan ve diğer maddelerle uyum sağlayamayan bir madde olmadığı anlaşılmış ve ana uygulamaya geçilmesine karar verilmiştir.

Çalışmanın ilk ana uygulaması 534 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. 50 maddeden oluşan form farklı okul türlerinde okuyan ve farklı sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmış öğrencilere yöneltilmiştir. Uygulamadan elde edilen verilerle yapılan açımlayıcı faktör analizinde Varimax dik döndürme yöntemine başvurulmuştur. Binişik maddelerin ayrı faktörlerde ortaya koydukları ilişki düzeyi aralığının 0,10'dan düşük olması halinde maddenin analizden çıkartılması önerilmektedir (Büyüköztürk, 2020, s.135). Buna göre uygulanan faktör analizi sonucunda, faktör yük değerleri 0,40'ın altında olan ve değerlerinin negatif olduğu tespit edilen maddeler ile birden çok faktörde aynı anda değer alıp ilişki düzeyi aralığı 0,10'dan düşük olan binişik maddeler analizden çıkartılmıştır. Birinci uygulamanın analizi sonucunda 20 maddeli ve 3 faktörlü bir yapı elde edilmiştir.

Araştırmanın ikinci ana uygulaması ise doğrulayıcı faktör analizi yapmak amacıyla yapılmıştır. Nihai işlem de denilebilecek çalışmanın bu son aşamasında 20 maddeden oluşan form, bu sefer birinci uygulamadaki çalışma grubundan farklı 235 kişilik bir örneklem grubuna tatbik edilmiştir. Bulgular bölümünde detaylı olarak anlatıldığı üzere doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin 20 maddeli ve 3 faktörlü yapısının iyi uyuma sahip olduğu belirlenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim-öğretim yılında İstanbul'da öğrenim gören 769 ilkökul, ortaokul ve lise öğrencisi oluşturmaktadır. Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) için 534, Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) için ise 235 ilkökul, ortaokul ve lise öğrencisinden elde edilen

veriler kullanılmıştır. AFA ve DFA'da verileri kullanılan öğrencilerin cinsiyetleri, öğrenim gördükleri okullar ve katıldıkları sosyal ve kültürel faaliyetlere göre dağılımları Tablo 1'de sunulmuştur:

Tablo 1.

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler		AFA		DFA	
		N	%	N	%
Cinsiyet	Kız	283	53,0	130	55,3
	Erkek	251	47,0	105	44,7
Okul Türü	İlkokul	61	11,5	25	10,6
	Ortaokul	75	14,0	37	15,7
	İmam Hatip Ortaokulu	101	18,9	56	23,8
	Anadolu Lisesi	124	23,2	41	17,4
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	100	18,7	52	22,2
	Meslek Lisesi	73	13,7	24	10,3
	<i>Toplam</i>	534	%100	235	%100
Katıldığı Sosyal ve Kültürel Faaliyetler (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)	Kitap okuma etkinliği	302	56,6	122	52,0
	Geziler	229	42,9	101	42,9
	Yardım faaliyetleri	167	30,7	78	33,2
	İHL-İHO mesleki yarışmalar	98	18,3	66	28,0
	Spor aktiviteleri	88	16,4	52	22,2
	Etnospor etkinlikleri	84	15,7	43	18,3
	İzcilik faaliyetleri	12	2,2	11	4,7

Çalışma grubunun özelliklerine bakıldığında araştırmanın farklı özelliklere sahip öğrencilerle gerçekleştirildiği görülmektedir. Katılımcıların hem kız hem de erkek öğrencilerden oluştuğu ve dağılımın dengeli olduğu söylenebilir. Okul türüne göre ilkokul, ortaokul, İmam Hatip Ortaokulu, Anadolu Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Meslek Lisesi olmak üzere farklı okul türlerindeki öğrencilerin çalışma grubunda yer aldığı görülmektedir. Çalışma grubunun değerler eğitimiye yönelik katıldıkları sosyal ve kültürel faaliyetlere bakıldığında bu faaliyetlerin, kitap okuma etkinliği, geziler, yardım faaliyetleri, İHO ve İHL'deki meslekî yarışmalar, sportif aktiviteler, etnospor etkinlikleri ve izcilik faaliyetleri şeklindeki geniş bir yelpazede bulunduğu belirlenmiştir. Katılımcıların tamamı değerler eğitimiye yönelik sosyal ve kültürel faaliyetlerden bir ya da birkaçına katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu bakımdan geliştirilen bu ölçeğin ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde öğrenim gören öğrenciler için değerler eğitimiye yönelik yapılan farklı sosyal ve kültürel faaliyetlerin (gezi, yarışma vb.) milli değerlerin kazanımına etkisini ölçmede sorunsuz uygulandığı söylenebilir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın ana uygulamasının birinci aşaması (AFA) 2020 yılının Mayıs ayında, ikinci aşaması (DFA) Haziran ayında çevrimiçi yöntem aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma İstanbul'daki 17 okulda uygulanmıştır.

Ölçeğin geçerliğini belirlemek için açımlayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmış; güvenilirliğini tespit etmek için iç tutarlığı gösteren Cronbach's Alfa değerine ve faktörler arasındaki ilişkiyi gösteren Pearson korelasyonu katsayısına bakılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizinde SPSS 25, doğrulayıcı faktör analizinde LISREL 9.2 paket programları kullanılmıştır.

Ölçeğin Derecelendirme Sistemi

Katılımcılara değerler eğitimine yönelik yapılan sosyal ve kültürel faaliyetlerin milli değerler kazanımına ne derece etki ettiğini tespit etmeye yönelik ifadeler verilmiş, kendilerinden 5'li Likert tipi derecelendirme üzerinden ifadeler ne kadar katıldıklarını belirtmeleri istenmiştir. Örneğin “Katıldığım sosyal ve kültürel faaliyetler sayesinde ülkem için faydalı işler yapmanın kutlu bir görev olduğuna dair inancım arttı.” ifadesine karşılık “Hiç katılmıyorum.” (1), “Nadiren katılıyorum.” (2), “Kısmen katılıyorum.” (3), “Çoğunlukla katılıyorum.” (4), “Tamamen katılıyorum.” (5) seçenekleri sunulmuştur. Ölçekte ters olarak kodlanmış bir maddeye yer verilmemiştir. Bu hesaplama neticesinde ölçekten elde edilecek en düşük puan 20 ve en yüksek puan 100'dür. 20 puan katılımcının algısının sosyal ve kültürel faaliyetlerin milli değerleri hiç etkilemediği yönünde olduğuna; 100 puan ise sosyal ve kültürel faaliyetlerin milli değerleri tamamen etkilediği yönünde olduğuna işaret etmektedir.

Bulgular

Bu bölümde ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizine dair teknik detaylara ve elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Geçerlik Analizi

Verilerin faktör analizine uygun olup olmadığı, Bartlett Küresellik Testi ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlik testi ile ölçülmüştür. KMO değeri 0,80 ve yukarısında ise “mükemmel”; 0,70-0,80 arasında ise “iyi”; 0,60-0,70 arasında ise “orta”; 0,50-0,60 arasında ise “kötü”; 0,50'den aşağıda ise “kabul edilemez” olarak değerlendirilmektedir (Yurtkoru, Çinko ve Durmuş, 2018, s. 80). Uygulanan analize göre, KMO testi sonucunda değer 0,944 olduğu; Bartlett testi sonucunda X^2 değerinin anlamlı olduğu görülmüştür [$X^2=2999,410$; $p=0,000$]. Bu değerler örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğunu ve ölçeğin faktör analizi için mükemmel seviyede olduğunu ortaya koymaktadır. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans Tablo 2'de verilmiştir:

Tablo 2.

Açıklanan Toplam Varyans Tablosu

Bileşen	Başlangıç Özdeğer			Yüklenen Faktörlerin Karelerinin Dağılımı			Rotasyon Sonrası Dağılım		
	Toplam	Varyans %	Birikimli %	Toplam	Varyans %	Birikimli %	Toplam	Varyans %	Birikimli %
1	10,001	50,006	50,006	10,001	50,006	50,006	4,772	23,859	23,859
2	1,514	7,571	57,577	1,514	7,571	57,577	4,420	22,101	45,960
3	1,155	5,777	63,354	1,155	5,777	63,354	3,479	17,394	63,354

4	0,804	4,019	67,374
5	0,743	3,716	71,090
6	0,649	3,245	74,334
7	0,587	2,937	77,271
8	0,565	2,826	80,097
9	0,493	2,465	82,562
10	0,464	2,319	84,881
11	0,449	2,245	87,125
12	0,415	2,077	89,203
13	0,384	1,921	91,124
14	0,354	1,771	92,894
15	0,334	1,670	94,564
16	0,284	1,418	95,982
17	0,260	1,301	97,283
18	0,220	1,098	98,381
19	0,195	0,977	99,358
20	0,128	0,642	100,000

Yapılan ilk analizde faktör yükleri düşük olan, negatif bir şekilde dağılan ve farklı faktörlerde sergiledikleri ilişki düzeyleri aralığı 0,10'dan küçük olan 30 madde analiz dışına çıkartılmıştır. Tablo 2'deki "Toplam Varyans (Total Variance)" tablosunda görüldüğü şekliyle özdeğeri (eigenvalue) 1'in üstünde 3 faktörün olduğu, bunların da ölçeğin toplam varyansının %63,3'nü açıkladığı tespit edilmiştir.

Bahsi geçen maddeler çıkartıldıktan sonra uygulanan faktör analizi neticesinde oluşan "Döndürülmüş Bileşen Matrisi (Rotated Component Matrix)" sonuçları Tablo 3'te verilmiştir. Bu sonuç ölçeğin 3 faktörlü ve geçerli bir ölçek olduğuna dair birinci önemli veridir.

Tablo 3.

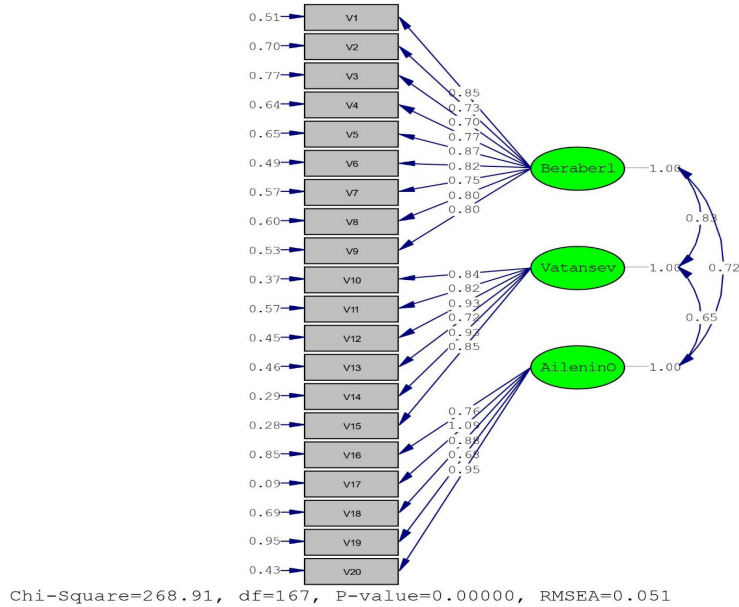
Bileşenler Matrisi (Component Matrix)

Katıldığım sosyal ve kültürel faaliyetler sayesinde...	1	2	3
...arkadaşlarım için fedakârlık yapabilme bilincim arttı.	0,765		
...içinde bulunduğum grubun yararı için arkadaşlarımla ortak çalışabilme yeteneğim gelişti.	0,675		
...arkadaşlarımla bilgi ve yeteneklerimizi paylaşarak daha başarılı işler yapabileceğimize olan inancım arttı.	0,661		
...başkalarına yönelik eleştiri ve öneriler yaparken daha ölçülü olmam gerektiğinin farkına vardım.	0,659		
...kendimi başkalarından üstün görmemem gerektiğinin farkına vardım.	0,653		
...arkadaşlarımla aramda sağlam ilişkiler kurma isteğim arttı.	0,634		
...sahip olduklarımı başkalarıyla daha fazla bölüşüp, paylaşabilmeye başladım.	0,625		
...karşılaştığım sıkıntıları dostlarımla desteğiyle daha kolay aşabileceğimi anladım.	0,578		
...başkalarının kalbini kırmaktan kaçınmam gerektiğini daha iyi anladım.	0,575		
...atalarıma bize bıraktıkları "cennet vatan" mirası için minnettar olma hissim arttı.		0,821	

...ülkeme yapılan haksızlıklara karşı daha hassas oldum.	0,785
...ülkem için faydalı işler yapmanın kutlu bir görev olduğuna dair inancım arttı.	0,750
...bayrağın kutsal bir değer olduğunu daha çok anladım.	0,704
...ülkeme yapılan yıkıcı eleştirileri kendime yapılmış gibi hissetmeye başladım.	0,701
...bu ülkede doğduğum için şanslı olduğumu düşünmeye başladım.	0,671
...hayatın zorlukları karşısında ailemin desteğinin önemini daha iyi fark ettim.	0,813
...anne-babama saygılı olmam gerektiğini daha iyi kavradım.	0,780
...yaşadığım her şeyi ailemle paylaşmanın önemini daha iyi kavradım.	0,690
...bireysel vakit geçirmek yerine zamanımı ailemle paylaşmanın daha önemli olduğunu kavradım.	0,689
...anne-babamın öğütlerinin benim için çok önemli olduğunu daha iyi anladım.	0,651

Uygulanan faktör analizinin neticesinde yük değerleri 0,57 ile 0,76 arasında değişen 9 maddeli birinci faktörün “Birlik, Beraberlik ve Dayanışma”, yük değerleri 0,67 ile 0,82 arasında değişen 6 maddeli ikinci faktörü “Vatanseverlik Bilinci” ve yük değerleri 0,65 ile 0,81 olan 5 maddeli üçüncü faktörü “Ailenin Önemi” olarak isimlendirilmesi uygun görülmüştür. Faktör yük değerlerinin 0,57-0,82 arasında çıkması, ölçeğin aralarında yüksek düzeyde ilişkiye sahip maddelerden meydana geldiği ve yapı geçerliğini temin edebilecek özellikte bir ölçek olduğu şeklinde yorumlanabilir. Çünkü bir araştırmada faktör yük değerlerinin 0,45’in üstünde olması, ölçeğin aralarında yüksek düzeyde ilişkiye sahip maddelerden meydana geldiği ve yapı geçerliğini temin edebilecek özellikte bir ölçek olduğu ifade edilmektedir (Büyüköztürk, 2020, s.134).

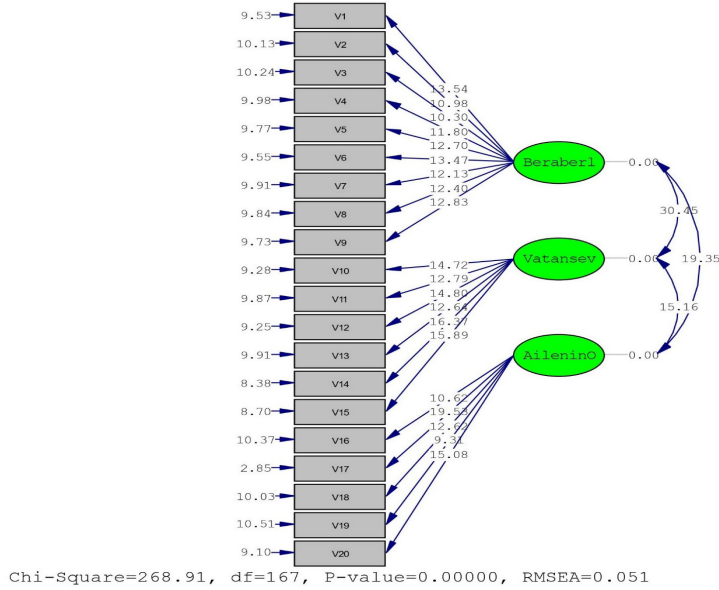
Çalışmanın ikinci ana uygulaması sonucu elde edilen verilerle yapılan doğrulayıcı faktör analizinde oluşan yol şeması Şekil 1’de verilmiştir:

Şekil 1. Doğrulayıcı Faktör Analizi Yol Şeması

Şekil 1’de görüldüğü üzere X^2 değeri (268,91/167=1,61) ve RMSEA= 0,051 olduğu görülmektedir. Doğrulayıcı faktör analizinde ilk incelenen değerler olan, X^2 ve RMSEA değerlerinin mükemmel uyum gösterdiği tespit edilmiştir. Çünkü X^2 değerinin 2’nin altında olması ve RMSEA değerinin 0,00 ile 0,05 arasında olması mükemmel uyum olarak kabul edilmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2018, s.307).

Doğrulayıcı faktör analizinde gizil değişkenlerin gözlenen değişkenleri açıklama oranlarının anlamlılık düzeyleri Şekil 2’de verilmiştir:

Şekil 2. Doğrulayıcı Faktör Analizi T Değerleri

Şekil 2’de görüldüğü üzere tüm değerlerin 0,01 düzeyinde anlamlı olduğu ve analiz dışı bırakılması gereken bir madde olmadığı görülmektedir. Çünkü t değerlerinin 2,56’yı aşması durumunda anlamlılık düzeyinin 0,01 olduğu ve maddelerin uyumlu olduğu kabul edilmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2018, s.304).

Doğrulayıcı faktör analizi neticesinde elde edilen diğer uyum indeksleri Tablo 4’te sunulmuştur:

Tablo 4.

Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksi Sonuçları

X^2 /df	RMSEA	NFI	NNFI	CFI	RFI	RMR	SRMR	GFI	IFI
1,61	.051	.97	.99	.99	.97	.055	.043	.90	.99

Çalışmanın ikinci ana uygulaması kapsamında 235 kişi üzerinde uygulanan nihai araştırma bulgularının analizi neticesinde oluşan 3 faktörlü ve 20 maddeli bu yapı, doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur.

Tablo 4'te görüldüğü üzere, $X^2=268,91$, Serbestlik Derecesi (df)=167, Anlamlılık değeri (P): 0,00, ($X^2/df=1,61$), Yaklaşık Hataların Ortalama Kare Kökü (Root Mean Square Error of Approximation-RMSEA)=0,051, Normlaştırılmış Uyum İndeksi (Normed Fit Index-NFI)=0,97, Normlaştırılmamış Uyum İndeksi (Non-Normed Fit Index-NNFI)=0,99, Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index-CFI)=0,99, Göreceli Uyum İndeksi (Relative Fit Index-RFI)=0,97, Kök Ortalama Karekökü (Root Mean Square Residual-RMR)=0,055, Standart Ortalama Kalanların Karekökü (Standardized Root Mean Residual-SRMR)=0,043, Uyum İyiliği İndeksi (Goodness of Fit Index-GFI) = 0,90, Artırımlı Uyum İndeksi (Incremental Fit Index-IFI)=0,99 olarak tespit edilmiştir. Bu değerler, açılımlı faktör analizinde oluşan 3 faktörlü 20 maddeli yapının iyi düzeyde uyumlu olduğunu ortaya koyan değerlerdir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2018, s.312).

Güvenirlilik Analizi

AFA ve DFA analizleri neticesinde iyi uyum sağladığı görülen 3 faktörlü ve 20 maddeli ölçek, son olarak güvenirlik analizine tabi tutulmuştur. Ölçeğin yapısının homojen bir özellik taşıyıp taşımadığı, diğer bir ifadeyle ölçeğin iç tutarlılığını ortaya koyan Cronbach's Alpha katsayısı ölçeğin tümü için 0,94 olarak bulunmuştur. Ölçeğin üç alt boyutunun güvenirlik katsayıları ve madde toplam korelasyonları Tablo 5'te sunulmuştur:

Tablo 5.

Faktörlerin Güvenirlik Analizi

Faktör	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha	Madde Toplam Korelasyonu
Birlik-Berberlik ve Dayanışma	9	0,90	0,73-0,60 arası
Vatanseverlik Bilinci	6	0,91	0,82-0,70 arası
Ailenin Önemi	5	0,85	0,86-0,50 arası

Tablo 5'teki bulgularda görüldüğü şekliyle maddelerin toplam puan ile ve maddelerin birbirleriyle ne derece tutarlı olduğunu ortaya koymak için uygulanan madde analizinde, madde toplam korelasyonlarının 0,50-0,86 arasında olması ölçekte yer alan maddelerin ayırt edici olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü bir araştırmada madde toplam korelasyonu 0,30'un üzerinde olan maddelerin iç tutarlılığının bir göstergesi olduğu ifade edilmektedir (Büyüköztürk, 2020, s.183).

Tablo 5'teki bulgulara göre Cronbach's Alpha güvenirlik katsayıları birlik-beraberlik ve dayanışma faktörü için 0,90, vatanseverlik bilinci faktörü için 0,91 ve ailenin önemi faktörü için 0,85 olarak ortaya çıkmıştır. Bu sonuca göre ölçeği meydana getiren maddelerin arasında yüksek seviyede bir iç tutarlılığının olduğu ve ölçeğin aralarında güçlü ilişki bulunan maddelerden oluştuğu ifade edilebilir. Çünkü sosyal bilimlerde uygulanacak bir testin güvenirlik katsayısının 0,70 ve daha yüksek olması, test puanlarının güvenirliği için yeterli kabul edilmektedir (Yurtkoru, Çinko ve Durmuş, 2018, s. 89). Bu bağlamda, geliştirilen ölçeğin hem tamamı için hem de üç boyutu için güvenilir olduğu söylenebilir.

Korelasyon Analizi

Ölçeğin üç faktörü arasındaki ilişkinin yönünü ve düzeyini belirlemek için uygulanan korelasyon analizi sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur:

Tablo 6.**Faktörler Arasında Korelasyon Analizi**

	Birlik-Berberlik ve Dayanışma	Vatanseverlik Bilinci	Ailenin Önemi
	1	,75**	,65**
Birlik-Berberlik ve Dayanışma		0,00	0,00
	235	235	235
	,75**	1	,60**
Vatanseverlik Bilinci	0,00		0,00
	235	235	235
	,65**	,60**	1
Ailenin Önemi	0,00	0,00	
	235	235	235

P<0,01

Tablo 6'da verilen korelasyon sonuçlarına göre ölçekteki tüm faktörler arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Çünkü korelasyon katsayısının, mutlak değer olarak 0,70 ile 1,00 arasında olması yüksek düzeyde bir ilişki olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Büyüköztürk, 2020, s. 32). Ölçeği oluşturan faktörlerin aralarındaki ilişkinin yönüne ve düzeyi detaylı olarak ele alındığında şu bilgileri vermek mümkündür:

Birlik-beraberlik ve dayanışma faktörü ile diğer faktörler arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki ($r=75$, $r=65$; $P<0,01$) vardır. Buna göre öğrencilerin birlik-beraberlik ve dayanışma düzeyleri arttıkça vatanseverlik bilinçleri ile aileye verdikleri önem düzeylerinin de arttığını söylemek mümkündür. Determinasyon katsayıları ($r^2=0,57$; $r^2=0,42$) dikkate alındığında vatanseverlik bilinci faktöründeki toplam değişkenliğin %57'sinin ve ailenin önemi faktöründeki toplam değişkenliğin %42'sinin birlik-beraberlik ve dayanışmadan kaynaklandığı söylenebilir.

Vatanseverlik faktörü ile diğer faktörler arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki ($r=75$, $r=60$; $P<0,01$) vardır. Buna göre öğrencilerin vatanseverlik bilinç düzeyi arttıkça birlik-beraberlik ve dayanışma ile aileye verdikleri önem düzeylerinin de arttığını söylemek mümkündür. Determinasyon katsayıları ($r^2=0,57$, $r^2=0,36$) dikkate alındığında birlik-beraberlik ve dayanışma faktöründeki toplam değişkenliğin %57'sinin ve ailenin önemi faktöründeki toplam değişkenliğin %36'sının vatanseverlik bilincinden kaynaklandığı söylenebilir.

Ailenin önemi faktörü ile diğer faktörler arasında pozitif yönlü orta düzeyli bir ilişki ($r=65$, $r=60$; $P<0,01$) vardır. Buna göre öğrencilerin aileye verdikleri önem düzeyleri arttıkça birlik-beraberlik ve dayanışma ile vatanseverlik bilinçlerinin de arttığını söylemek mümkündür. Determinasyon katsayıları ($r^2=0,44$; $r^2=0,36$) dikkate alındığında birlik-beraberlik ve dayanışma faktöründeki

toplam değışkenliğin %44'nün ve vatanseverlik bilinci faktöründeki toplam değışkenliğin %36'nin aileyeye verdikleri önemden kaynaklandığı söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç

Değer, bireylerin hayatlarına rehberlik eder ve hayatları için önemli olan amacı oluşturur. Davranışlar ile kendini gösteren değerler, bireyler arası bir bağ kurar ve ilişkileri düzenlemeye yardımcı olur. Değerler, sosyal dayanışmayı da ortaya çıkarır ve devamlılığını sağlar. Aynı zamanda değerler, milli kültürleri himaye eder, bir kültürü diğer kültürden ayırır ve belli sınırlılıklar içerisinde yaşayan bireylerin birliğini ve kaynaşmasını sağlar. Ayrıca değerler, sosyal ilişkilerin geliştirilmesinde ve toplumsal ayrışmanın önüne geçilmesinde hayati görevler üstlenir (Sağlam, 2016, s.725). Eğitimin gayelerinden biri de toplumun geneli tarafından kabul görmüş değerleri gelecek kuşaklara aktarmak ve onların bu değerlerini içselleştirmelerini sağlamaktır.

Okullardaki değerler eğitimi, ayrı bir ders olarak değil tüm dersler içindeki bir müfredat çerçevesinde yapılır. Ders programlarında yer alan derslerin hepsi bu amaca ulaşmak için bütüncül bir şekilde değerlere değinir. Değerler, formel eğitim yerine örtük bilgi adı da verilen satır araları bilgisi ile öğretilir. Bu yaklaşımda değerler, yüz yüze ilişkilerle elde edilir; üzgün, öfkeli veya sevinçli durumlarda öğrenilir (Yaylacı, 2016, s.168). Özellikle okul dışı mekânlarda öğrencilerin duyguları ortaya çıkmakta, bu durum ise değerler eğitimi için önemli bir fırsat sunmaktadır. Örneğin bir futbol karşılaşmasında, hem tek bir çocuğun pek çok duygusuna dokunulmakta hem de birden çok çocuğun farklı duygularına hitap edilebilmektedir. Böyle bir etkinlikte çocuklar, azim, mücadele, çaresizlik, sosyalleşme, paylaşma, bireysellik, işbirliği yapma, takım ruhu gibi değer yargılarını aynı anda yaşayabilmektedirler (Bozdoğan ve Yalçın, 2006, s.97). Öğrencilerin benzer etkinlikleri fazlasıyla yaşadıkları yerlerin başında okul ortamı gelmektedir. Bu bağlamda okullarda değerlerin yaşandığı bir okul ortamı ve kültürü oluşmaktadır. Değer merkezli okul kültürü ölçeğinin geliştirildiği bir araştırmada, değerler eğitiminin, ayrı bir program veya öğretim programlarına ilave ayrı bir uygulama olarak değil, bir bütün olarak tüm öğretim programlarının konusu olarak görülmesi gerektiği ifade edilmektedir (Zengin ve Çelik, 2021, s.321).

Literatürde okullardaki değer eğitim-öğretimi ile ilgili etkinliklere yönelik genelde nitel yöntemlerle veya deney-kontrol gruplarıyla yapılan araştırmalar bulunmaktadır. Bu bağlamda ders konularıyla bütünleştirilmiş değer öğretim etkinliklerinin öğrencilerin dayanışma, özgüven ve azim değerleri üzerinde etkili olduğu ortaya konulmuştur (Herdem, 2016, s.90). Okulda değerlerin aktarımı ile ilgili bir araştırmada, öğretmenlerin örnek olay ve kitap analizi, belgesel ve film izletme, tarihi yerleri ve müzeleri gezdirme gibi farklı değer öğretim etkinliklerini uyguladıkları belirtilmektedir (Yiğittir ve Öcal, 2011, s.123). Değerler eğitimi yaklaşımlarına göre geliştirilen etkinliklerin öğrencilerin saygı, hoşgörü, adalet gibi demokratik değerlerin geliştirilmesine müspet etki ettiği ve demokrasiye ait müspet davranışları arttırdığı ifade edilmektedir (Tahiroğlu ve Aktepe, 2015, s.317). Değerler konusunda ölçek geliştirmeyi hedefleyen bazı çalışmalarda ise toplumsal değerlere yönelik algı ölçeği (Bakaç, 2013), Türkiyede değerler ölçeği (Dilmaç, Arıca ve Cesur, 2014), manevi-insani değerler eğilim ölçeği (Güneş, 2015), değer eğitimine yönelik tutum ölçeği (Çetin, 2018), etkin vatandaşlık

değerleri ölçeği (Çalışkan ve Yıldırım, 2020) başlıklı ölçekler geliştirilmiştir. Bu çalışmada ise sosyal ve kültürel faaliyetlerin, değerlerin kazanımında ne ölçüde etkili olduğuna yönelik bir ölçek geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Değer eğitiminin hayatın bir parçası olması sebebiyle okullarda öğrencilere aktarılmak istenen değerlerin sadece derslerde değil dersler dışındaki sosyal ve kültürel faaliyetlerde verilmesi hedeflenmektedir. Bu sosyal ve kültürel faaliyetler; geziler, yarışmalar, spor ve etnospor etkinlikleri, konferanslar, seminerler, izcilik faaliyetleri, kitap okuma etkinlikleri, yardım faaliyetleri gibi çok geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu kadar geniş bir çerçevedeki değerler eğitimi ile ilgili kesin çizgiler çizmek ve kazanımları tespit etmek ise oldukça zordur. Bu çalışmada, eğitimin tüm kademelerinde ders dışındaki sosyal ve kültürel faaliyetlerin, milli değerlerin kazanılmasına ne ölçüde etki ettiğini ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmiştir. Formel eğitimde öğrencinin süreç sonundaki kazanımları çeşitli ölçme araçlarıyla ölçülmekte ve elde edilen veriler ışığında eğitim süreci değerlendirilmektedir. Bu aşamada ders dışı sosyal ve kültürel faaliyetlerin, hedef değerlerin kazanımında ne ölçüde etkili olduğuna yönelik ölçme araçlarının geliştirilmesi ise önem arz etmektedir.

İlkokul, ortaokul ve lise öğrencileriyle gerçekleştirilen bu çalışmaya katılan öğrencilerin tamamı okullarında çeşitli sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmışlar ve bir kısmı birden çok faaliyetin içinde yer almıştır. Bu faaliyetlerin neticesinde milli değerlerin kazanımına yönelik öğrenci düzeylerini ölçmek için bir ölçek geliştirilmesi hedeflenmiştir. “Milli Değerlerin Kazanımında Sosyal ve Kültürel Faaliyetlerin Etkisi” ismi verilen ölçeğin geliştirilme sürecinde literatür taraması ve ön uygulamaların ardından iki ana uygulama yapılmıştır.

Ölçeğin psikometrik özellikleri şu şekildedir:

Ölçeği geçerlik analizine tabi tutmak için verilerin analizinden önce ilk olarak bakılan KMO testi sonucunda değer 0,944 olduğu; Barlett testi sonucunda X^2 değerinin anlamlı olduğu görülmüştür [$X^2=2999,410$; $p=0,000$]. Bu değerler örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğunu ve ölçeğin faktör analizi için mükemmel seviyede olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun üzerine açılımlı faktör analizi (AFA) yapılmış, ölçeğin 20 maddeden meydana gelen üç faktörlü bir yapıya sahip olduğu ve toplam varyansın %63,3’ü açıkladığı belirlenmiştir. Varimax dik döndürme yöntemiyle yapılan analiz sonucu faktör yük değerlerinin 0,57-0,82 arasında değiştiği, dolayısıyla ölçeğin aralarında yüksek düzeyde ilişkiye sahip maddelerden meydana geldiği ve yapı geçerliğini temin edebilecek özellikte bir ölçek olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ölçekteki 9 maddeli birinci faktör “Birlik-Berberlik ve Dayanışma”, 6 maddeli ikinci faktör “Vatanseverlik Bilinci” ve 5 maddeli üçüncü faktör “Ailenin Önemi” olarak isimlendirilmiştir.

Faktör yapısının uyumlu olup olmadığını belirlemek için uygulanan doğrulayıcı faktör analizi (DFA) aşamasında, $X^2=1,61$ ve RMSEA= 0,051 olduğu görülmüştür. Buna göre X^2 ve RMSEA değerlerinin mükemmel uyum gösterdiği tespit edilmiştir. Diğer uyum indeksleri olan NFI=0,97, NNFI=0,99, CFI=0,99, RFI=0,97, RMR=0,055, SRMR=0,043, GFI=0,90 ve IFI=0,99 olarak tespit edilmiştir. Bu değerler, açılımlı faktör analizinde oluşan yapının iyi düzeyde uyum gösterdiğini

ifade etmektedir. Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ölçeğin geçerli bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

AFA ve DFA analizleri neticesinde iyi bir uyum sağladığı tespit edilen 20 maddelik ölçek için daha sonra güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Ölçeğin yapısının homojen bir özellik taşıyıp taşımadığı, diğer bir ifadeyle ölçeğin iç tutarlılığını ortaya koyan Cronbach's Alpha katsayısı ölçeğin tümü için 0,94 olarak bulunmuştur. Faktörlerin Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayıları sırasıyla 0,90, 0,91 ve 0,85 olarak ortaya çıkmıştır. Bu sonuca göre ölçeği meydana getiren maddelerin arasında yüksek düzeyde bir iç tutarlılığının olduğu ve ölçeğin aralarında güçlü ilişkili bulunan maddelerden oluştuğu ifade edilebilir. Ölçekte yer alan maddelerin toplam puan ile ve maddelerin birbirleriyle ne derece tutarlı olduğunu ortaya koymak için uygulanan madde analizinde, madde toplam korelasyonlarının 0,50-0,86 arasında olması, ölçekte yer alan maddelerin iç tutarlılığını göstermektedir. Bu değerler ölçeğin güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

Son olarak yapılan korelasyon analizinde ölçekteki tüm faktörler arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Aralarındaki ilişkinin 0,60 ile 0,75 arasında değiştiği faktörlerin birbiriyle yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı ilişkisinin olduğu belirlenmiştir.

Tüm bu analizlerin sonucu olarak; "Milli Değerlerin Kazanımında Sosyal ve Kültürel Faaliyetlerin Etkisi Ölçeği"nin ilkökul, ortaokul ve lise öğrencileri için sosyal ve kültürel faaliyetlerin, milli değerlerin kazanılmasına ne ölçüde etki ettiğini ölçmek amacıyla uygulanabilecek 20 maddeden oluşan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

Etik Kurul İzni

Bu araştırma, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulunun 06/04/2020 tarihli YDÜ/EB/2020/448 sayılı kararı ile alınan izinle yürütülmüştür.

Kaynaklar

- Aktaş, Z. ve Bozdoğan, A. E. (2016). Fen bilimleri dersi 'insan ve çevre' ünitesiyle bütünleştirilmiş etkinliklerin ortaokul öğrencilerinin merhamet değerini kazanmalarına etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 14(32), 39-57.
- Arpacı, M. (2014). Öğretmen ve velilerin İDKAB dersinde değerler ve değerler eğitimi hakkındaki görüşleri. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 14(2), 107-121.
- Aydın, M. Z. ve Akyol-Gürler, Ş. (2018). *Okulda değerler eğitimi* (5. basım). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bakaç, E. (2013). Toplumsal değerlere yönelik algı ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 303-309.
- Bayburt, B. ve Duman, D. (2020). Değerler eğitimi açısından milli mücadeleyi anlatmanın ve aktarmanın önemi. *Belgi Dergisi* 2(19), 1704-1719. <https://doi.org/10.33431/belgi.576490>
- Bozdoğan, A. E. ve Yalçın, N. (2006). Bilim merkezlerinin ilköğretim öğrencilerinin fene karşı ilgi düzeylerinin değişmesine ve akademik başarılarına etkisi: Enerji Parkı. *Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(7), 95-114.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Erkan-Akgün, Ö., Karadeniz Ş. ve Demirel, F. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (27. basım). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/978.994.4919289>

- Büyüköztürk, Ş. (2020). *Sosyal bilimler için veri analizi kitabı* (27. basım). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/978.975.6802748>
- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye'deki uygulamaya bir bakış. *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 429-436. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.6402>
- Çalışkan, H. ve Yıldırım, Y. (2020). Ortaokul öğrencileri için etkin vatandaşlık değerleri ölçeğinin (EVDÖ) geliştirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(228), 335-364. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.742091>
- Çetin, F. (2018). Değer eğitimine yönelik tutum ölçeği (DETÖ) geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22(1), 323-341
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu G. ve Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları* (5. basım). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2017). *Öğretim ilke ve yöntemleri öğretme sanatı* (23. basım). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/978.975.6802069>
- Dilmaç, B., Arıca, O. T. ve Cesur, S. (2014). A validity and reliability study on the development of the values scale in Turkey, *Educational Sciences: Theory & Practice*, 14(5), 1661-1671. <https://doi.org/10.12738/estp.2014.5.2124>
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Ekşi, H. ve Okudan, A. Y. (2011). Eğitim yöneticilerinin bakış açısı ile değerler eğitimi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 8(2), 178-190.
- Gözler, A., Haskuş, A., Ayhan, B., Karslı E. ve Akın, Z. (2020). Değerler eğitimi kapsamında hazırlanan bilimsel çalışmaların farklı değişkenler göre incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 224-241. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.677048>
- Güneş, A. (2015). Manevi-insani değerler eğilim ölçeği (MİDÖ): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 1354-1360.
- Gündüz, M. ve Gündüz, D. D. (2017). Tarihe iz bırakmış yabancı kişilerin gözünden Türkler: değerler eğitimi bağlamında bir inceleme. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 60, 645-664.
- Güngör, E. (2000). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar* (2. basım). İstanbul: Ötügen Yayınları.
- Herdem, K. (2016). *Yedinci sınıf fen bilimleri dersi konularıyla bütünleştirilmiş değerler eğitimi etkinliklerinin öğrencilerin değer gelişimine etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Adıyaman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adıyaman.
- Izgar, G. ve Beyhan, Ö. (2015). Değerler eğitimi programının ilköğretim okulu 8. sınıf öğrencilerinin demokratik tutum ve davranışlarına etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 439-470.
- Katılmış, A. (2010). *Sosyal bilgiler dersindeki bazı değerlerin kazanılmasına yönelik bir karakter eğitimi programının geliştirilmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kurtulmuş, M., Tösten, R. ve Gündaş, A. (2014). İlköğretim 1. kademe öğretmenlerinin değerler eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlar. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 281-305.
- MEB (2017). *Milli Eğitim Bakanlığı müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmamız üzerine*. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf
- MEB (2020). Ölçme ve Değerlendirme. *İçinde 2023 Eğitim Vizyonu*. <http://2023vizyonu.meb.gov.tr/>
- Özmete, E. (2007). Effect gender on the value perception of the young: a case analysis. *College Student Journal*, 41(4), 859 – 871.
- Polat, S. ve Celep, C. (2008). Ortaöğretim öğretmenlerinin örgütsel adalet, örgütsel güven, örgütsel vatandaşlık davranışlarına ilişkin algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 14(54), 307-331.

- Resmi Gazete (1973). Milli eğitim temel kanunu. Resmi Gazete 5(14574), 5101-5113. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- Sağlam, A. (2016). Değerler eğitiminin öğrenci davranışlarına etkisinin veli görüşlerine göre incelenmesi, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(3), 723-742.
- Sağlam, E. ve Genç, S. Z. (2015). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(4), 1708-1728.
- Sapsağlam, Ö. ve Ömeroğlu, E. (2015). Okul öncesi öğretmenlerinin eğitim programlarında değerler eğitimi yer verme düzeylerinin belirlenmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(21), 244-264.
- Sarmusak, D. (2011). *İlköğretim öğrencilerinin empatik eğilimleri ve algıladıkları öğretmen tutumlarının öğrencilerin ahlaki değer yargılarına etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Superka, D. P. (1976). *Values education sourcebook: conceptual approaches, material analyses, and an annotated bibliography*. Colorado: social science education consoruium.
- Tahiroğlu, M. ve Aktepe, V. (2015). Değerler eğitimi yaklaşımlarına göre geliştirilen etkinliklerin demokratik algı ve davranışlar üzerine etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(30), 309-345.
- Taş, H. (2016). *Mesnevî destekli değerler eğitiminin ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin tutumlarına etkisi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- TDK (2020). Değer. İçinde *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Thornberg, R. (2006). Hushing as a moral dilemma in the classroom. *Journal of Moral Education*, 35(1), 89-104. <https://doi.org/10.1080/030.572.40500495336>
- Topçu, N. (2012). *Ahlak* (3. basım). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Yalnız, A ve Yıkılmaz, Y. (2018). Değerler eğitimi kavramı olarak dürüstlük ve dürüstlük ölçeği (DÖ) Türkçe formu: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(34), 649-666. <https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.468989>
- Yaylacı, A. (2016). Değerler eğitimi ve bir fabrika olarak modern okul. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 153-172.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bakış. *TÜBAR*, 19, 499-522.
- Yeniyol, A. (2016). *Ortaöğretimde manevi değerler ve eğitimi* (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, Y. (2019). *Okul dışı etkinlik temelli değerler eğitimi programının öğrencilerin etkin vatandaşlık değerlerine etkisi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Yılmaz, M. (2018). *Değerler eğitimi ve okul etkinlikleri* (3. basım). İstanbul: DEM Yayınları.
- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim öğrenci velilerinin okullarda kazandırılması arzuladığı değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 207-223.
- Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2011). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 117-124.
- Yurtkoru, E. S., Çinko M. ve Durmuş, B. (2018). *Sosyal bilimlerde SPSS'le veri analizi* (7. basım). İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Zengin, M. ve Çelik, M.E. (2019). Değer merkezli okul kültürü ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17 (37), 317-348. <https://doi.org/10.34234/ded.541321>